

Quan, ara fa vint-i-cinc o trenta anys, jo, que aleshores era un vailet que tot just devia començar el batxillerat, passava temporades a Bellpuig, i en companyia d'un molt estimat familiar meu, recorria muntat a la seva popularríssima tartana, els rodals tan coneguts de tots, i m'allargava fins a Preixana, el camí de Barbens, Vilanova o Castellnou; o prenia l'escassa fresca dels vespres estivals de la vila, als porxos de la plaça de Sant Roc, o, des del centre de la plaça veia enfilarse cel amunt els coets de la Festa Major, poc podia imaginar-me que arribaria un dia que em trobaria al davant de la bona gent de Bellpuig, en condició de col.laborador d'una festa tan simpàtica i tan significativa com és la d'avui.

Ha volgut l'afany de servei i el zel i optimisme d'un grupat d'amics de la vostra vila que avui vinguéss a honorar-me en la vostra companyia, i alhora a aportar la meva benintencionada paraula a la doble celebració que enclou l'acte d'avui. I és just que, si bé reconegui noblement que moltes altres persones són més mereixedores d'aquesta elecció que jo mateix, agraeixi pregonament la tria recaiguda en mi i prometi posar en joc allò que més directament pugui de la meva part manifestar una aportació personal i íntima a l'acte: la meva fe i el meu cordial suport.

Per què, amics, cada vegada que sóc convidat a anar en una vila, un poblet ni que sigui, i parlar-hi, em sento igualment honorat, potser més, que quan són demanat de parlar a Barcelona. I això per tal com estic fermament convençut que la darrera paraula en la nostra societat no podrà ésser donada sense tenir en compte aquesta reserva d'energia que constitueixen les nostres poblacions del camp, les que no estan capgirades en absolut i saben encara dir al pa, pa, i al vi, vi.

I per la meva condició de professor entenc que és vital per a tots els nostres germans de comunitat que aquestes unitats socials que són els pobles siguin plenament incorporats a les tasques de promoció cultural: i això en un sentit ple, sense traves ni condicionaments, responsablement, donant-los accés a tots els mitjans de cultura possibles: el llibre, la confecció de la seva pròpia

premsa, els cicles de conferències, els festivals artístics, les exposicions, el cinema-club, els cursets : tot, tot apuntarà a una revitalització de les seves forces més autèntiques, més arrelades, de les quals podem esperar molt.

Vull dir, en paraules més entenedores, que hem de procurar, els qui d'una forma o altra tenim l'hàbit d'ensenyar o d'adreçar-nos en públic a d'altra gent, no perdre el temps dient belles paraules, sinó dient alguna cosa que orienti, ajudi a veure-hi clar i faci possible el contagi del nostre entusiasme als qui ens escolten. Perquè, igualment que em proposo de dir coses que us siguin esperó i profit, podria parlar-vos de la bellesa dels oms, els àlbers i els xops que afitonen el canal ; de la tija ondulant del blat verd a mig granar, de la flor de l'ametller. No, no és això el que cal dir a la bona gent que fa el sacrifici d'escoltar amablement. Cal dir-los que no podem deixar transcórrer la vida sense millorar el nostre panorama espiritual, sense fer-nos més forts en aquelles tres o quatre veritats que han d'acompanyar-nos tota la nostra vida, per tal com ens foren donades en nèixer i no les podem trair a l'hora de la mort. Que som d'una manera, tal com Déu ens ha fets, però susceptibles de millorament, i que el millorament depèn de la nostra voluntat personal i del nostre ~~millorament~~ esperit de cooperació. Que res del que fem no queda escrit només a l'aire, sinó que es clava a terra i deixa llevar. Fem la feina ben feta i pensem en els altres, ~~que~~ no torcem la recta que ens hem proposat de seguir ; que els nostres fills i la terra que petgen seran allò que nosaltres haurem ~~contribuït~~ contribuït a fer que siguin.

La festa d'avui, com sabeu, es conté en els seus límits més o menys modestos, per bé que clarament estructurats. Es un doble acte : el concurs literari convocat a finals de l'any passat, d'una banda. I l'homenatge a la memòria de Valeri Serra i Boldú de l'altra.

Un concurs literari com el vostre no és gens freqüent a localitats de la vostra relativa població i del vostre potencial econòmic. A Catalunya se'n fan molts de concursos literaris, però no gaires, no gaires a pobles i viles com Bellpuig. Que s'hagi tirat endavant vol dir molt, i ho dic amb ple coneixement de causa, tota vegada tinc una llarga experiència en planejament, organització i funcionament de concursos d'aquesta mena.

Es doncs, un mèrit que cal reconèixer als organitzadors, que demostra, de més a més, dues coses : el tremp dels qui el van pensar i el van aconseguir, contra les dificultats de dins i de fora ; i també demostra que hi ha un públic que respon, format d'escriptors, d'afezionats a la ploma, que troba simpètica la idea. I darrera aquest primer públic hi sou vosaltres, els qui constituïu el marc d'escalf i devoció que ha possibilitat la materialització de l'acte d'avui. Calia també, la vostra comprensió, calia que compenguéssiu que amb la festa literària es feia honor a l'esperit.

I que el camí emprès és bo ens ho indica la comprensió i ajut que la idea ha trobat arreu : des de les col·laboracions materials fins al magnífic suport moral de tants, encapçalats per Monsenyor Pont, i les adhesions rebudes. Fixeu-vos, a més, com les entitats oficials han volgut cooperar visiblement a l'acte. Potser els hauria agradat molt d'organitzar-les ells, oficialment, totes aquestes ~~ann~~ festes : però la vitalitat del poble és tan gran que les entitats oficials, que potser mai no haurien pensat en fer una festa així i en donar-li el nom que li doneu vosaltres, s'ho troben ja mig fet, es troben una festa en marxa ; i aleshores no poden deixar d'adherir-s'hi. Considerem, doncs, com un triomf de l'esperit particular d'iniciativa aquesta celebració.

No van anar desencaminats, els organitzadors. Això, aquests concursos, deixen molt més senyal del que sembla : promouen vocacions literàries, afinen el sentit crític de la gent, vesteixen el nostre esperit, el muden i li fan arraconar les robes de cada dia. Car, si el diumenge rentem i mudem el nostre cos, per què no ho hem de fer semblantment amb el nostre esperit ? Si ens creiem que no cal abandonar els hàbits mentals, tan baixos de sostre, que les nostres activitats quotidianes ens imposen, anirem errats. Cal que el rentem, el nostre esperit, que ens acostumem al fenomen cultural, que aprenguem a examinar tots els aspectes de cada qüestió, que ens acostumem a pensar en fidelitat a uns principis, però amb llibertat creadora. Perquè la cultura no és privativa de les grans capitals i de les ciutats universitàries. Cultura és tota forma de vida que tendeixi a millorar en cada un dels seus caires. I, tot això, apart del resultat evident i immediat de fomentar les bones lletres, ho promouen aquests concursos com l'actual, el veredict del qual us serà llegit dintre de poc.

Això de la vocació literària cal entendre-ho en un doble sentit : individual i col·lectiu. Es a dir, si un autor escriu, anem a suposar, a tall d'aficionat, no té pas com a finalitat última quedar-se amb la seva producció com un tresor personal i particular. Tota producció literària és una forma de comunicació : i cal que els escriptors tinguin per ben entès que és millor de donar a conèixer la seva obra al més aviat possible, salvada la necessària autocrítica, (que no cal que sigui massa dura). Convé que els que comencen a escriure es comuniquin entre ells, i que no dubtin a aplegar entorn uns oients fidels i fer-los entrar en el cercle dels seus conreus artístics. Que no cal ser escriptor per agradar-se de la literatura : els bons oients i els bons lectors faran el primer ~~imm~~ tou de públic que l'autor necessita.

Per això una festa literària com la d'avui pot ser considerada com una primera prova de foc per als autors joves, i una major consolidació per als qui, essent més experimentats, romanen encara inédits.

Aquesta iniciativa, doncs, no em cansaré de repetir-ho, fa de Bellpuig una vila completa : corona l'edifici de la seva adequació als temps de sinceritat i millorament que han començat al món.

Es cert que la idea motriu primera fou la celebració d'un concurs literari mig dedicat a les festes nadalenes. Però, amb les reunions prèvies, es va anar perfilant una segona idea, encadenada aviat a la primera, i que acabà d'arrodonir la intencionalitat de l'acte, fins a esdevenir-ne motivació central. Hom va evocar la figura d'un home vinculadíssim a Bellpuig, un cavaller, periodista, escriptor i actiu folklorista : en Valeri Serra. Es cert que Bellpuig havia de fer més per Valeri Serra del que havia fet fins ara. Per què no lligar dues coses ? Un acte d'homenatge a la memòria de Valeri Serra necessitava el suport d'un acte també de lletres. Quin millor acte de lletres, a Bellpuig, que el concurs literari que es volia convocar ? I així, després d'un temps d'espera, tot estigué llest : Valeri Serra donava, amb el seu esperit tothora present, el nom a l'acte cultural. I què bonic que fóra que, anys a venir, si el concurs continua, la gent ja no en digués el concurs literari de Bellpuig, sinó que, sabent que a Bellpuig es fa, es proposés, simplement : anem al Valeri Serra ?

Bellpuig i Serra Boldú van indissolublement lligats. L'esperit d'un home singular, lluitador esforçat per les nostres tradicions més autèntiques, encara és viu.

I, amb tot, farà estrany potser a més d'un que no hagi seguit la vida d'aquest escriptor, saber que ja fa noranta anys que va nèixer, quasi un segle. Doncs, això és el que val. I preveig encara més : la valoració del seu nom no farà sinó créixer. Perquè en un món on formiguegen els falsos prestigis, a vegades campanejats abastament, les valors autèntiques que representen el rigor, l'exigència i la netedat de joc dels homes com Serra i Boldú superen els oblits i les indiferències temporals i ara i adès ressurgeixen per deixar altra vegada testimoni d'allò a què al·ludia abans : la feina ben feta.

Jo vaig descobrir l'obra de Valeri Serra fa uns vint anys, a Barcelona. No he pogut arribar a conèixer l'home, malauradament ; però, quan em dedicava, a hores lliures, a l'estudi de textos antics de la nostra literatura, principalment medievals, i en voler seguir la trajectòria d'un refrany o d'una rondalla, trobava referència a l'autor que homenatgem. I un dels llibres que em caigué a les mans fou el "Calendari Folklòric de l'Urgell". Aquell autor va esbalaïr-me. Sense haver estat mai afeccionat al folklore, no obstant, aleshores que ja començava a apuntar en mi l'esperit crític, m' podia, almenys, distingir si una obra era conscienciosa o lleugera, la lectura del llibre em descobria, com a tothom, no salament un Urgell nou i ple de poesia, sinó una obra bastida amb un rigor i una força diamantins. Aquest home, en el terreny del costumari, la paremiologia, la música del poble i l'inventari, estudi i agrupament de festivitats religioses, tenia una altíssima categoria. Ultra la simpatia que per a mi havia de tenir el descobriment dels secrets festius i musicals del tresor popular urgellenc, hi havia la constatació que un home de les meves terres havia fet una obra d'investigació i síntesi fenomenal. I encara més : escrita en una llengua pura,

neta, rica i flexible. Penseu que, si podem fer arrelar la revalorització de Valeri Serra i Boldú, els estudis que se'n derivaran no versaran solament sobre el contingut de la seva obra, sinó sobre la forma, perquè amb Serra Boldú tenim un escriptor de raça, ric de llenguatge, un prosista fi i benhumorat, elegant. Bellesa en la forma i riquesa en el fons.

Més tard, catalogant la biblioteca de la nostra casa pairal, descobria "Lo Pla d'Urgell". Ara, en veure amb tota la ~~un~~ perspectiva, ~~l'obra~~ la revista, em pregunto: ja t'adones prou bé del que representa fer una revista com aquella, en el Bellpuig de primers de segle, és a dir, un veritable imperi periodístic que partint d'aquesta vila s'estenia fins a la muntanya i descendia Segrià avall? Això fou obra personal de Valeri Serra. Sota les seves ordres, aleshores, un estol de periodistes col·labora a les planes de la publicació més important que ha tingut Bellpuig. Obté col·laboracions tècniques de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, de tractadistes de temes del camp tant significats com Raventós, de poetes, de corresponsals; de tal forma que "Lo Pla d'Urgell" va arribar a ésser això tan difícil: un òrgan representatiu, no solament de cara a la pagesia, sinó de cara a l'esperit totalment considerat. Fins i tot gosaria dir que en alguns aspectes fou una revista lleugerament més alta del que la gent del nostre camp podia païr. Ara bé, Serra Boldú volia aixecar el nou cultural fer veure a la gent qui eren i on podien anar. La seva preocupació, al front de la revista era no merament folklòrica, sinó que abastà tota mena de caires espirituals i formatius.

Mentrestant, tot i la seva activíssima vida de periodista, i les col·laboracions al "Diari de Barcelona" i a "La Vanguardia", sempre que la residència a la capital catalana li ho permetia, ell reprenia les passejades per les nostres comarques, recollint les cançons de pandero, tan picantones i poètiques de vegades, les rondalles, els refranys. ^{i els costums religiosos} Des de les fines Mares de Déu, als Sants Crists dramàtics de les nostres esglésies i ermites, passant pels Sants més diversos i les advocacions més sorprenents, tot ho sabia, tot ho explicava, al diari i en llibre, en català i en castellà: era com si la seva ombra fos prou mòbil i prou ampla per projectar-se damunt l'Urgellet, la Ribera de Sió, l'Alta Segarra, la Noguera, el Pallars, les Garrigues, tot d'un plegat. I la replega de materials i la seva filtració no era en Valeri Serra acumulativa i freda, i erudita, sinó crítica, viva i ajustada.

Quina explicació social donarem a l'aparició en el firmament de les lletres del nostre primer folklorista? Una vocació personal, és clar. El mestratge poètic, el bon gust que el feia coincidir amb Mossèn Cinto Verdaguer, també. Però no pas com a dada última d'aquest complex, la presència d'un ferment col·lectiu d'interès i àdhuc desfici per conèixer millor les nostres coses, que s'havia desvetllat entre la gent que al tombant del segle cavalcaven entre Renaixença i Modernisme. Valeri Serra havia pogut tractar de tu a tu Verdaguer, Maragall, Carreras Candi, era contemporani de Eugeni d'Ors, Rusiñol, Torras i Bages... Tota aquesta gent, d'una forma o altra, pretenien contribuir a que el país es veiés dibuixat, retratat, explicaven qui érem i on podíem arribar. Valeri Serra pouava l'explicació del nostre esperit col·lectiu en les velles ermites, els camins perduts, els costums conservats com l'aroma de la fruita granada. Això, tant o més que les ~~et~~ teories de l'Ors o els articles de Maragall, explicaven

la pervivència de les valors espirituals enteses com tresor col·lectiu. Eren moments de sinceritat històrica, en què molts joves unien les veus per fer-se sentir al món.

I dels més acostats a les nostres comarques, en podem citar uns quants, encara : Serra i Boldú fou contemporani de Morera i Galícia, Gaya i Tomàs, Enric Arderiu, que eren hereus, a les nostres comarques, i producte, de la primera empenya que la Renaixença havia donat als iniciadors : Roca i Florejacs, Pleian de Porta i Gras d'Esteva. I, com a grup, no ja generacional, sinó fenomenològic, tots ells derivaven dels homes que hi saberen veure clar, i es decidiren, contra el costum del desacostumament, a ésser fidels a tot ~~ambició~~ allò d'autèntic que poguessin trobar en ells i en la terra. Fugiren, com fugí Serra Boldú, de la paraula ~~vacua~~ ^{vacua} i disfressada, que traeix la buidor d'esperit i empobreix les possibilitats humanes.

Potser és hora que recollim i reeditem algunes de les obres més belles de Serra i Boldú. L'esplet de la seva producció és com un jardí. "Urgell i ses costums : les cançons de ronda" "La Verge de les Sogues", "Culte popular a la Mare de Déu" "Cançons de pandero" (amb pròleg de Maragall). "Lo convent de Bellpuig" "Los regs d'Urgell" "Biografia de Mossèn Jacint Verdaguer" "Aplec de Rondalles" "El Pare Sant Francesc i la tradició popular catalana" "Guies de la Seu d'Urgell, Tàrrrega i Lleida" i la magna obra "Calendari folklòric de l'Urgell", entre altres. Obres, algunes, colossals, com l'"Arxiu de tradicions populars". En la reflorida actual del nostre llibre hi haurà un lloc per a la producció del nostre homenatjat. Que cal cercar entre les revistes una part de la seva producció? Estudiants de Bellpuig, que sou a Barcelona : tasca vostra és. Es estudiant aquests homes modestos però segurs, elegants de ploma i dreturers de pensament, que podeu contribuir a formar millor el vostre caràcter.

Es doncs, en acabar, que crec interpretar el sentiment de goig que avui engarlanda tot Bellpuig en percebre el voleiar de l'emoció general davant aquest ~~un~~ doble vessant de l'acte d'avui. Bellpuig entra de ple al retrobament cultural mitjançant una festa literària que voldria quedar establerta en continuïtat. A la vida tot és començar. Només els qui no donen el primer pas és segur que no es mouran mai. I, després, un cop començat, seguir endavant, sempre endavant. Mireu qu^e ens diu Josep Pijoan, el gran historiadore de l'art, l'anomenat "català universal", a aquest respecte :

Un dia em va semblar d'haver descobert per què l'esperit no pot recular, ni quasi aturar-se. Vaig dir-me :- Es perquè darrera ~~hi~~ no és buit, sinó que és ple ; hi ha els coixos, els mancos, els cecs, els que van en còsses i els ferits, els fracassats, els que s'han empedreït i els que s'han mort. Una gran part d'ells, si reculéssim, se'ns tiraria a sobre, perquè tindrien por que els prendriem el lloc ; una altra part, tots els ferits i les mitjanies, voldrien que els portéssim a coll per a millorar de posició.

En canvi, per anar endavant no hi ha destorbs ; l'espai és buit, és la direcció de menor resistència."

Ara ja teniu el primer pas donat. Esteu en marxa, amics de Bellpuig. El sentit de la marxa, en què tant creuen els forjadors d'homes. Aquest concurs, doncs, sota tan significativa advocació, pot donar molt de joc. Penseu ara amb cura tot allò que us proposeu de fer de més per a l'any vinent ; aplegueu ~~forces~~^{voluntats} al vostre voltant. Ja sabeu que teniu públic i ~~gran~~ grapat d'aficionats al conreu de les lletres i de l'estudi, que posaran a la vostra disposició el seu desinteressat ajut, i poden contribuir en tots els terrenys a la vostra comesa. No ho dubteu . Ara, en preparar un nou concurs, és quan us adonareu que no esteu sols. Us ~~plouran~~ plouran ajuts i suggeriments de molts llocs, perquè la generositat de propòsit desferma una emulació de generositats. El sentiment de conreu de la tradició, el bon sentit i les valors de la cultura, que és un sentiment que sempre lleva fruit; prové de la mateixa terra, aquella que "no sabrà mai mentir" com deia el nostre gran poeta, Màrius Torres. I el mateix que feu vosaltres ho fan altres joves a Terres de Vic, al Maresme, al camp de Tarragona. I és que ens trobem davant una època d'autenticitat que no poden enmascarar les modes, les tendències del moment ni l'espectacle massiu de les diversions modernes.

Sigues qui ets, deia el savi antic. Això és el que em sembla que us heu proposat, en fidelitat a vosaltres mateixos, els joves i els grans de Bellpuig, avui, i goso esperar per molts anys, per sempre. Que Déu vulgui beneir aquestes nobles iniciatives i a nosaltres ens sigui donat de veure-les florir i granar i multiplicar-se en una recreació constant de propòsits i guanys.

Vivim entre perills i anem a Déu.
Ell vigila la nostra passa incerta
i en nosaltres la seva veu desperta.
Quan canti el gall no hi haurà teu ni meu
i un vent de pau a la finestra oberta
de cada casa, serà flor de neu.

Tots coneixem les llargues felicitacions nadalenques de l'Anton Sala-Cornadó, impreses amb una lletra atapeïda, mofa de les planes buides de tanta publicació encartonada, calendaris per a sempre, almanacs dels instants crítics viscuts. Allí hi trobem fragments de poemes deus, pensaments, i doctrines :

Rebuig de les abstraccions sense correspondència a la realitat, aversió als esquematismes o simplificacions, actitud sincera a judicar cada fet, no pas ingènua sinó sense prejudicis o apriorismes, exigència i responsabilitat.

Aleshores podem ésser sincers, humils en l'eterna pregunta :

Tu també de menut t'ho has preguntat, corprès.
Qui ens regala la poma sense cuc i el codony olorós
i el vi encés
i la pluja i la flor,
i l'aroma que puja de la terra i del plor ?